

HÖJD DJURSKYDD- OCH LIVSMEDELSSÄKERHET I EKOLOGISKA DJURHÅLLNINGSSYSTEM

Sammanfattning av tredje sammankomsten inom SAFO

16-18 september 2004 Institute for Land Reclamation and Grassland Farming (IMUZ), Falenty,
Warsawa, Polen

Målsättning och delmål

Målet för det EU-finansierade nätverket SAFO är att verka för förbättrad livsmedelssäkerhet och djurhälsa i ekologiska djurhållningssystem i de nuvarande och de anslutande länderna i den europeiska unionen. Detta ska åstadkommas genom utbyte och diskussion av försöksresultat och slutsatser mellan forskare, politiker, bönder och det ekologiska samhället i stort, inklusive konsumenterna.

Tredje sammankomsten inom SAFO

Åttioåtta deltagare från 23 länder deltog i den tredje sammankomsten inom SAFO. De två huvudteman som diskuterades under mötet var a) omfattningen av riskerna med zoonoser och giftiga föroreningar i ekologiska djurhållningssystem och hur dessa risker ska minimeras samt b) utveckling av ekologisk djurproduktion i EU: s nya medlemsländer. Sammankomstens program bestod av fem plenarsessioner, en session med korta rapporter angående varje lands tillämpning av regelverket, två diskussionsträffar i arbetsgrupper, en posterpresentation och en studieresa till en ekologisk mjölk- och grönsaksodlare. Det hölls totalt 22 föreläsningar (vilka finns tillgängliga på SAFO:s hemsida, www.safonetwork.org.) med inriktning på följande ämnen inom ekologiska djurhållningssystem:

Session 1. Zoonoser (smittor från djur till människor) i ekologiskt jordbruk.

Session 2. Biosäkerhet som djurhälsosäkerhet på ekologiska gårdar.

Session 3. Ekologisk djurhållnings utveckling i Polen och andra nya medlemsländer i EU.

Session 4. Situationen för ekologisk djurhållning i nya och kandidaterande medlemsländer i EU.

Session 5. Risker för rests substanser vid ekologisk animalieproduktion.

Zoonoser i ekologiskt jordbruk

Huvudföredraget under denna session presenterades av Thomas Blaha från Veterinärmedicinska universitetet i Hannover, Tyskland. Han behandlade länken mellan djurhållningssystem, djurhälsa och livsmedelssäkerhet. Han betonade att samtidigt som ekologiskt jordbruk skapar förutsättningar för produkter fria från rests substanser och bättre djurvälstånd så innebär det en potentiellt större risk för spridning av infektions- och parasitsjukdomar jämfört med konventionella (speciellt inomhus-) djurhållningssystem. Det är därför nödvändigt att inta ett öppet, analytiskt förhållningssätt snarare än en fundamentalistisk hållning när man utformar djurhållningssystem med inriktning mot djurhälsa och djurvälstånd.

De två följande föredragen på detta tema illustrerade att djurhållning utomhus utsätter djuren för smittämnen i grannskapet. Aize Kijlstra och hans kollegor från Nederländerna rapporterade om en undersökning av *Toxoplasma Gondii* i blodprover från slaktade svin i Nederländerna. Inga inomhus

uppfödda konventionella grisar var toxoplasma-positiva, men man fann positiva prov från ekologiska (1,2 % of grisarna) och konventionella utegrisar (4,7 % av grisarna). I en studie på värphöns i Finland som rapporterades av Marji-Liisa Hanninen och hennes kollegor fann man att endast ett jordbruk av totalt tjugo i studien var fritt från *Campylobacter* (fastän varken äggvita eller äggula var infekterad). Inget av jordbruken var positiva i fråga om *Salmonella*. I bägge dessa föredrag drog författarna den slutsatsen att trots närvaron av smittämnen var risken för konsumenternas del låg. Inte desto mindre belyser detta den potentiella konflikten mellan reglernas mål för djurvälstånd och livsmedelssäkerhet.

Biosäkerhet som djurhälsoförsäkring på ekologiska gårdar

Malla Hovi introducerade begreppet biosäkerhet (eller djurhälsosäkerhet). Hon definierade det som "skötselssystem som reducerar risken för införande och uppförökande av infektionsämnen på gården". Hon argumenterade för att detta var ett viktigt ämne för ekologiska gårdar, särskilt i Storbritannien med sitt mycket höga sjukdomstryck. Engelska jordbrukare hade både positiva och negativa synpunkter på biosäkerhet, men i allmänhet intar man en avvaktande hållning inför att investera i höjd biosäkerhet. Även en enkät bland veterinärer styrkte detta förhållande.

Aize Kijlstra och hans kollegor från Nederländerna rapporterade om undersökningsresultat som gällde förekomsten av paratuberkulos (Johne's sjukdom) hos ekologiska och konventionella nötkreatur. Det fanns ingen skillnad mellan de bägge grupperna av gårdar i detta avseende.

Därefter följde två föredrag som behandlade reaktioner på utbrottet av mul- och klövsjukan i Storbritannien och Nederländerna år 2001. Matthias Link presenterade den rapport som publicerades av Bioland i Tyskland under mul- och klövsvjukeutbrottet, som lämnade förebyggande råd och föreslog adekvata åtgärder mot infektionssjukdomen. Lawrence Woodward på Elm Farm Research Centre (EFRC) beskrev de problem som förvärrade utbrottet 2001 i Storbritannien och som bestod av otillräckliga officiella åtgärder initialt, felaktiga diagnoser, onödigt slakt av ett stort antal djur samt oenighet om vaccinationsbehovet. Han tecknade konturerna av EFRC:s ställningstagande som stödde ett strikt förbud mot djurtransport, men samtidigt tillät sjukdomen att ha sitt förlopp bland lindrigt sjuka får, slakt endast av sjuka djur av djurskyddsskäl och bara strategisk användning av vaccin.

Ekologisk djurhållnings utveckling i Polen och andra nya medlemsländer i EU

De två första föredragen i denna session behandlade certifieringen av ekologiskt jordbruk i Polen. Wieslaw Wawiernia från jordbruksministeriet rapporterade att regelverket för ekologiskt jordbruk, som återspeglar EU:s regel 2092/91, har varit i bruk i Polen sedan 2001. Det har blivit ersatt med ett nytt regelverk i maj 2004. Det finns sex privata kontrollorganisationer inom ekologiskt jordbruk. År 2003 fanns det 2 300 ekologiska gårdar i Polen (4 000 beräknas till år 2004) vilket utgör 0,1 % av alla gårdar. Endast ett fåtal av dessa gårdar inriktar sig speciellt på djurhållning.

Dorota Metera från kontrollorganisationen Bioekspert diskuterade de förhållanden som påverkade utvecklingen av ekologisk djurhållning i Polen. Många av dessa förhållanden återkom senare också från talare från de andra nya medlemsländerna i EU. Det positiva med existerande djurhållningssystem bestod i den traditionella naturliga formen hos dessa system, balansen mellan växt- och djurproduktion och extensiv grovfoderproduktion. Det negativa var en begränsad intern marknad för ekologiska animalieprodukter, olämpligt utformade djurstallar, begränsad tillgång på ekologiska fodermedel och veterinärernas bristande medvetenhet om det ekologiska regelverket.

Jerzy Szymona från kontrollorganisationen Ekogwaracja Ptre beskrev några av de principer som tillämpas i form av förebyggande djurhälsovård bland polska jordbrukare och Halina Jankowska-

Hufiejt och hennes kollegor från IMUZ diskuterade möjligheterna för ekologiskt jordbruk i Polen i ett historiskt sammanhang med en relativt pressad jordbrukssektor. Stora landområden brukas inte längre och det har skett en kraftig minskning av djurhållningen. Detta, i kombination med att de nuvarande jordbrukssystemen är extensiva och med ett lågt behov av insatsmedel, betyder att ekologiskt jordbruk kan vara ett verkligt alternativ, särskilt på de små gårdarna i södra Polen, där det också kan kombineras med agro-turism.

Olga Ondrasovicova och hennes kollegor från universitetet för veterinärmedicin i Kosice, Slovakien, rapporterade från en fallstudie där man jämförde mjölkhygien på ekologiska gårdar, gårdar under omläggning och konventionella gårdar. Studien skedde på stora mjölkgårdar (minst 100 kor). Hon fann att alla gårdar hade god hygien och djurens hälsa och välfärd var mycket god.

Situationen för ekologisk djurhållning i nya och kandiderande medlemsländer i EU
Katalin Toth rapporterade om utmaningarna för ekologisk mjölkproduktion i Ungern, baserat på en fallstudie som byggde på intervjuer med producenter. Kornas årliga mjölkavkastningen på de tolv gårdarna inom denna lilla sektor är 5100 kg och det största hälsoproblemet är juverinflammationer. Ett annat bekymmer var bristen på samband mellan djurhållning och växtodling, vilket innebär att djurgårdar och växtodlingsgårdar är lokaliserade till olika regioner.

Elva procent av hästarna i Estland uppföds ekologiskt enligt Egon Palts från Estlands lantbruksuniversitet (vars föredrag presenterades av Ragnar Leming). Huvudskälet till omläggningen är att inkassera omställningsstöd men det belyser också det förhållandet att det råder brist på regelverk för ridhästar (hästar som inte hålls för köttproduktion).

Ekologisk djurproduktion i Tjeckoslovakien står inför liknande problem som andra nya medlemsländer i EU, nämligen brist på en hemmamarknad och dålig tillgång på marknad för kontrollerade och vidareförädlade produkter. Även djurskyddet betraktas som ett problemområde. Nationella regler för ekologiskt jordbruk infördes år 2000. År 2003 fanns det 810 ekologiska producenter i Tjeckoslovakien, varav 346 var animalieproducenter, och 255 000 hektar i ekologisk drift, varav 90 % utgjordes av långliggande vallar.

Gheorghe Mihai och Man Cornel från Rumänien rapporterade om den snabba utvecklingen av ekologisk djurhållning i Rumänien efter 2000, särskilt med avseende på mjölkproduktion och mjölkprodukter. År 2004 fanns det 75 000 hektar ekologisk mark, 10 000 mjölkkor och 41 000 mjölkfår. Många av dessa mjölkkor finns i mycket små besättningar (15 kor). Den nationella lagstiftningen omkring ekologiskt jordbruk i Rumänien är nu jämställd med EU:s regelverk, 2092/91. Ekologiska gårdar har hitintills certifierats av framför allt utländska kontrollorganisationer, men nyligen har den första inhemska kontrollorganisationen startat.

Muazzez Polat från Ege-universitetet i Izmir, Turkiet, beskrev den relativt sena (de senaste 23 år) utvecklingen av ekologisk djurhållning i Turkiet. (Ekologisk växtodling har däremot varit väl etablerad i många år.) Den turkiska ekologiska lagstiftningen från 1994 reviderades 2002 och tar EU:s husdjursbestämmelser 1804/1999 i beaktande. År 2003 fanns det 16 000 gårdar som brukade 103 000 hektar ekologisk åker. De faktorer som hindrar den ekologiska animalieproduktionen i sin utveckling är en begränsad hemmamarknad för ekologiska produkter, bristen på integration mellan växtodling och djurhållning samt kostnaden för certifieringen av gårdarna.

Liksom de flesta andra östeuropeiska länderna har också Bulgarien ett stort antal små gårdar. Sonia Ivanova rapporterade att det i allmänhet råder goda förutsättningar för utveckling av ekologiskt jordbruk på gårdsnivå och att regelverket harmonierade med EU:s förordning 2092/91. Bristen på hemmamarknad för ekologiska produkter utgör emellertid en barriär för utvecklingen, och på gårdsnivå föreligger behov av förbättringar av den veterinära hygien liksom behov av större

investeringar i lantbruksbyggnader för att nå upp till den standard som EU:s förordning 2092/91 kräver.

Risker för rests substanser vid ekologisk animalieproduktion

Miljöförstöring utgör en utmaning för djurhållningssystem som förutsätter utevistelse, inklusive de ekologiska systemen. Aize Kijlstra rapporterade om en dioxinstudie av ägg från nio ekologiska gårdar i Nederländerna. Av de provtagna äggen hade 86 % acceptabla dioxinnivåer (under EU:s gränsvärde på 3 pg TEG/gram fett) men resten låg över detta gränsvärde. Den viktigaste faktorn som bidrog till dioxin-nivån i äggen var hönornas tillgång till jord och den mängd jord som förtärdes. Resultaten belyser behovet av att tillhandahålla ett tillräckligt växttäck (eller sågspån till exempel) så att man begränsar jordintaget. Malla Hovi beskrev en liknande studie på Irland där ekologiska ägg från en producent hade högre dioxinnivåer än ägg från andra system (men under EU:s gränsvärde). Just denne producent använde sig av äldre hönor som hade utsatts för en längre tids miljöpåverkan.

Sänkning av tungmetallförekomsten i ekologisk animalieproduktion var ämnet för föredraget som Ulrich Schumacher från kontrollorganisationen Bioland i Tyskland gav. Det vidtas åtgärder både på europeisk och på nationella nivåer för att begränsa tungmetalltillförseln till jordarna och undvika koncentrationsökning i livsmedelskedjan. Grundämnena i fråga är kadmium, bly, koppar och zink. Tillförseln till gårdarna sker via fodermedel (speciellt koppar och zink i svinfoder), svingödsel, fotbad, djurmediciner och växtskyddsmedel (t.ex. koppar). Det finns möjligheter att sänka koppar- och zinkinnehållet i svinfoder och naturligtvis är tillförseln av insatsmedel i det stora hela mycket lägre i ekologiskt jordbruk i jämförelse med konventionellt jordbruk. Dessutom är det en högre integration mellan växtodling och djurhållning på ekologiska gårdar. Ändå är det så att fodermedlens tungmetallinnehåll ofta inte är kända och ekologiska jordbrukare använder fortfarande koppar som växtskyddsmedel i vin- och potatisodling.

Två föredrag angående mycotoxiner avslutade sessionen. Ett modelleringsförsök hade utförts i Nederländerna, rapporterade Monique Mul, för att bestämma huruvida det var en större risk från mycotoxiner för svin som uppfötts under ekologiska produktionsförhållanden (utfodrade med ekologiskt odlad spannmål och grovfoder samt användning av halmströ). Modellen för tanken till att mycotoxinbördan är högst när pelleterat foder utfodras tillsammans med majsensilage. Det visade sig vara mycket liten risk för vuxna svin, samtidigt som det maximala gränsvärdet för mycotoxinintaget snabbt överskreds för smågrisar som utfodrades med majsensilage och pelleterat foder. Författarna rekommenderade att majsensilage, innan det utfodras till grisar, ska analyseras på sitt mycotoxininnehåll och att smågrisar inte ska utfodras med majsensilage. Giangacomo Lorenzini och hans kollegor från universitetet i Florens undersökte ett problem med aflatoxinsmitta (AFM1) i mjölk från både ekologiska och konventionella mjölkbesättningar i Toscana-regionen under perioden mellan sommaren 2003 och sommaren 2004. Aflatoxin kan hittas i många fodermedel. Det har antagits att risken kan vara större i ekologiskt jordbruk därför att konserveringsmedel och växtskyddsmedel inte används, men problemet har också att göra med vädret eftersom ett varmt väder ökar risken för aflatoxinsmitta i majs. I detta fall föll AFM1-nivåerna snabbare i den ekologiska än i den konventionella mjölken, antagligen beroende på att de få inblandade ekologiska gårdarna snabbt bytte till AMF1-fri majs. Det är alltså tydligt att detta inte är ett problem bara för ekologiska jordbrukare. Möjliga lösningar består i att använda sig av tidigt mognande majssorter och effektivare torkning av majs kärnorna.

Postersessionen

Förutom plenarsessionerna, presenterades åtta postrar och de kommer att publiceras i möteshandlingarna. Det var postrar om ekologiskt jordbruk som pådrivande i landsbygdsutveckling

i Ungern, ekologiskt jordbruk i Indien och värdet av bambu och medicinalväxter, uthålligheten i djurhållande jordbruk och systemet för att tillhandahålla ekologisk jordbruksrådgivning i Polen. Andra postrar beskrev försöksprojekt som t.ex. lösdriftens betydelse för acetonemifrekvensen hos ekologiska mjölkkor i Finland, inhysningssystemets effekt på kornas hälsa och välfärd i Slovakien, danska jordbrukares inställning till parasitkontroll i ekologiska mjölkbesättningar samt strukturen och ekonomin inom den tyska ekologiska svinproduktionen.

Arbetsgruppsdiskussioner

Två separata diskussionssessioner hölls där arbetsgrupperna utvecklade möjliga vägar för att minimera riskerna för zoonoser och riskerna med rests substanser inom ämnesområdet ekologiskt jordbruk.

Utveckling av det ekologiska regelverket

En session under mötet ägnades åt en serie små rapporter om varje lands tillämpning av EU:s regelverk och hur det påverkar djurhållningen. Alla medlemmar presenterade information om hur ekologiskt jordbruk utvecklas i deras hemländer liksom de viktigaste problemen som förelåg i samband med tillämpningen av EU:s regelverk, om man överhuvudtaget såg några problem med dem. Den informationen kommer att publiceras i nästa rapport från SAFO:s speciella regelutvecklingsgrupp.

Alla handlingar från mötet kommer att finnas tillgängliga på SAFO:s hemsida:
www.safonet.org.

David Younie/Simon Jonsson